

god. Tu se je že pred izidom Pravopisa 62 potegoval za vpeljavo male začetnice pri stvarnih lastnih imenih (k temu ga je napeljalo delo pri Uradnem listu SRS) — Za pravice male začetnice (JiS I, 1955/56, 114—116) in Še o veliki začetnici (JiS I, 1955/56, 241—245); pisal je o stopnjevanju (JiS II, 1956/57), o vprašanjih samoglasniške kakovosti pri glagolskih oblikah (JiS VIII, 1961/62, 123—125) in o nekaterih drugih drobnih jezikovnih vprašanjih.

Pomemben je njegov delež pri Slovenskem pravopisu 1962 in pri prvem zvezku Slovarja slovenskega knjižnega jezika (1970), ki ga je sourejal kot član glavnega redakcijskega odbora. Ob izidu slovarja je napisal skupaj z drugimi sodelavci posebno izjavo v Naše razglede (o pravopisnih vprašanjih). Ob tej priložnosti je skupaj s sodelavci dobil tudi Kidričevo nagrado.

To bi bilo vse, če ne bi bibliografija navajala še celega kupa slovarjev. Od tega so najpomembnejše: izdaje nemško-slovenskega (štiri) in slovensko-nemškega slovarja (tri), obsežna dela, pogosto blizu in preko tisoč strani. Ne glede na dejstvo, da se je pri tem bolj naslanjal na našo slovarsko tradicijo in ni zmeraj sledil dogajanju v nemškem jeziku, je treba pripomniti, da bodo Tomšičeve izdaje teh slovarjev ostale temelj za prihodnja slovarska dela te vrste.

Preostaja še množica drobnih zapisov, poljudnih člankov tudi v revije, kakor je bila pred vojno Življenje in svet, v dnevno in revialno časopisje, v katerih je širšemu občinstvu približal probleme svoje stroke. Ne nazadnje je treba na tem mestu omeniti tudi temeljite in s pieteto napisane sestavke o nekaterih slavistih, na prvem mestu o Rajku Nahtigalu, njegovem velikem učitelju.

Žal se je ta dejavnost s hudo boleznijo pred letom ali dvema sklenila. In tako lahko ta jubilejni zapis končam, kakor sem ga začela: profesorju Tomšiču moramo biti za njegovo vestno, skrbno in vsestransko delo hvaležni, kakor mu bomo zmeraj hvaležni vsi, ki nas je kdaj učil.

Breda Pogorelec
Filozofska fakulteta v Ljubljani

V spomin

OB SLOVESU OD IVANA KOLARJA

Življenjski in delovni jubileji ljudi, ki so se s svojim delom proslavili v javnosti in ki so nam že tako dobro znani, so nam povod, da se znova in znova na široko razpisujemo o njihovem delu in zaslugah. Krivični pa smo do tistih nesebičnih delavcev, ki se prav tako ali včasih še bolj razdajajo v svojem poklicnem delu in mimo njega, pa ostaja njihovo delovanje skrito široki javnosti. V takšnem zatišju »nanca iz sosednje ulice« je mislil, pisal in predvsem učil tudi pokojni profesor Ivan Kolar. Vendar se ni nikdar zapiral med štiri stene delovnega kabineta ali svoje dejavnosti omejeval na šolske učilnice. Bil je vedno sredi druž-

benega dogajanja in vedno v naprednem toku. Že pred prvo svetovno vojno se je z mladeniškim zanosom vključil v politično dejavnost preporodovcev, v drugi svetovni vojni ga je pot vodila preko italijanske internacije v vrste narodnoosvobodilne vojske. Odsev njegove družbene angažiranosti je bil vedno prisoten tudi v njegovem poklicnem delu, dasi je v njem vselej težil k objektivnosti in vsestranski utemeljenosti trditev. Bil je namreč iz prve generacije slavistov z novoustanovljene ljubljanske univerze in vpliv prvih akademskih učiteljev na ljubljanski slavistiki — zanosni žar izbranih in pretehtanih besed Ivana Prijatelja v njegovi začetni predavateljski dobi ter znanstvena temeljitost in tankovestnost Franceta Kidriča — je trajno oplajal njegovo delovanje. V pedagoškem delu se je razdajal dijakom brez pridržkov, prizadeval si je za njihovo temeljito razgledanost po domači literarni preteklosti, vcepljal jim je smisel za estetsko vrednotenje, skrbel za vsebinsko pretehtanost in slovnično pravilnost njihovega pismenega, pa tudi ustnega izražanja, hkrati pa je razvijal v njih narodnostno ozaveščenost, ponos in socialni čut. Pri tem pa ni odrekel sodelovanja pri nobeni dijaški ali društveni dejavnosti, kjer je bila njegova pomoč potrebna, in ni nikoli povprašal po plačilu. Tehnokratska miselnost, ki vse bolj obvladuje naš čas, zavira delovanje takšnih nesebičnih in požrtvovalnih mož, njihove zasluge raje spregleda kot nagradi, za njihovo delovno vnemo najde prej ironično opazko kakor besedo zahvale. Pri marsikom niti ne opazimo, kdaj se je poslovil od sveta. Pri prof. Kolarju pa je vsaj žalna svečanost ob njegovem grobu pokazala, kako globoko je posegel s svojo osebnostjo v zavest učencev in prijateljev. Številnim govorom ob krsti naj se pridruži ta skromni očrt njegovega življenja in dela.

Rodil se je 10. oktobra 1896 na Kresniškem vrhu pri Litiji. Iz kmečkega okolja si je dokaj pozno in težko utiral pot k visoki izobrazbi. Prva svetovna vojna ga je komaj petošolca iztrgala iz klopi druge državne gimnazije v Ljubljani in ga vodila v strelske jarke. S prijateljsko pomočjo tovarišev iz dijaškega političnega gibanja preporod se je srečno izognil najhujšemu klanju in skoraj gotovo vi smrti. V kratkem času je nadoknadil zamujene študije in jeseni 1919 naredil zrelosni izpit. Takoj se je vpisal na univerzo in si za glavna predmeta izbral slovenščino s srbohrvaščino in filozofijo, za stranski predmet pa nemščino. V slavističnih študijah je naglo napredoval, v letu 1923 izdelal diplomsko nalogo Luka Jeran in njegov pomen za razvoj slovenske književnosti in kulturni preporod v dobi staroslovenstva ter v naslednjem letu do 17. oktobra uspešno opravil vse diplomske izpite. Po diplomu se je odločil za poklic srednješolskega profesorja in po treh letih suplentstva na gimnaziji v Kranju opravil tudi profesorski izpit. Iz Kranja se je s šolskim letom 1933/34 preselil v Ljubljano, sprva na učiteljsiše, po petih letih pa na gimnazijo za Bežigradom. Tu se je zavzeto udeleževal tudi društvenega dela v različnih organizacijah, zlasti v narodno-obrambni ciril-metodijski družbi. Z letom 1941 je doživel usoden pretres, ko se je zrušila tista državna tvorba, za katero je tri desetletja poprej kot dijak deloval z vso vnemo mladega političnega bojevnika in ki ji je po ostvaritvi posvečal svoje javno delovanje. Preko ljubljanskih zaporov, obsodbe na osem let ječe in internacije v Italiji se je avgusta 1944 v Rimu javil v narodnoosvobodilno vojsko. Nekaj časa je bil v Bariju pri štabu baze NOVJ na tehniki za izdajanje časopisov in za prevajanje italijanskih časopisnih člankov v sloveščino. V letu 1945 pa je bil prvi urednik zveznega Uradnega lista v slovenski izdaji v Beo-

gradu. Potem se je vrnil nazaj za katedre tretje gimnazije v Ljubljani, ki ji je ostal zvest do upokojitve v letu 1954. Zraven pa je zaradi pomanjkanja učnih kadrov poučeval še na različnih večernih in strokovnih srednjih šolah v Ljubljani in okolici. Tudi po upokojitvi ni počival, ampak je po potrebi honorarno poučeval, dokler se ni s šolskim letom 1959/60 ponovno aktiviral kot profesor na Gradbeni tehniški šoli. Pa tudi po dokončni upokojitvi se ni oddahnil, spet je šel za nekaj mesecev suplirat v Koper. Posledica prevelikih naporov in preveč intenzivnega dela je bila bolezen, ki ga je šele prisilila k mirnemu življenju v družinskem krogu, iz katerega ga je iztrgala smrt 21. decembra 1974.

Področje, na katerem se je prof. Kolar najbolj razdal, je bilo njegovo poklicno področje, poučevanje slovenskega jezika in književnosti na srednji šoli. O tem delu pa ne morem govoriti drugače, kakor da posežem v osebne spomine. Učil me je res da samo eno šolsko leto, toda to je bilo odločilno za moj odnos do literarne zgodovine, v kateri sem poprej videl le zanimiv hobby, potlej pa odprte možnosti poglobljenega študija, kar je bilo odločilno za mojo poklicno orientacijo. Pa ne le mene, tudi druge sošolce, ki jih je poklicna pot vodila v najrazličnejše smeri, je osvojila sugestivna moč profesorjevih predavanj; pri njegovih urah je v dokaj živahnem in samosvojem razredu vladala popolna tišina. Po obveznih vpisih v dnevnik se je prof. Kolar za hip pogreznil vase. Neukrotljivi lasje so mu zdrknili na namrgodeno čelo. Po tem hipu skrajne napetosti, v katerem je izzval potrebne asociacije iz bogate zakladnice svojega znanja, se je zdrznil in po razredu so zaplavale njegove skrbno pretehtane besede — sprva počasne in zamolkle, kot bi se na silo trgale iz neznanih globin, potem vse bolj živahne in tekoče, dokler jih ni šolski zvonec prisilil v zaključno kadenco. In tako so se v dovzetnih dijaških glavah jasnili svetovi slovenske moderne, burnega vrenja desetletja po prvi svetovni vojni, socialističnega realizma in ilegalnega literarnega ustvarjanja v drugi svetovni vojni. Bila so to področja slovenske literarne polpreteklosti, v katera do takrat (šolsko leto 1952/53) še ni sistematično posegla literarna veda. Toda prof. Kolar ni čakal na dognanja v literarnozgodovinskih publikacijah, ki bi jih potem poenostavljena za srednješolsko rabo posredoval svojim dijakom. Iz zanesljivega poznavanja literarnih tokov, ki jim je bil živa priča in deloma celo aktiven sopotnik, je posredoval njih bistvene značilnosti in tolmačil dela njihovih najpomembnejših predstavnikov vse do najbolj aktualne sodobnosti; večino njegovih tolmačenj in trditev ter njegovo periodizacijsko shemo so potrdila dognanja novejšje slovenske literarne zgodovine. V slovensko literarno dogajanje pa je ustrezno vključeval tudi najvidnejše tokove in postave iz hrvaške in srbske književnosti. Kakor se je ves predal predavanjem, tako se mi zdi, da mu je bilo zoprno preverjanje znanja dijakov. Pri ocenjevanju se je ravnal predvsem po šolskih nalogah, za katere je skrbno izbiral teme, jih potem tudi temeljito preresel ter ob napakah in stilističnih nerodnostih razvil praktičen jezikovni pouk.

Ob pedagoškem delu prof. Kolar vendarle ni povsem zanemarljivo strokovne publicistike. Tesno s poukom v šoli povezane so njegove komentirane izdaje klasičnih slovenskih tekstov. Pred zadnjo vojno je pripravil za Malo knjižnico, ki jo je izdajala založba tiskarne Merkur, Jurčičevo povest *Sosedov sin* (1. zv., Lj. 1934, 1939²) in Kersnikove *Kmetske slike in ljudske povesti* (8. zv., Lj. 1937), oboje z uvodom in opombami, po vojni pa izdajo *Sosedovega sina* z razširjenim

komentarjem (Klasje 29, Lj. 1952). Iz bogatega gradiva za strokovne sprehode po Ljubljani je v času njegovega prvega pokoja nastala obsežna poljudnoznanstvena študija Literarni sprehod po Ljubljani, ki je v nadaljevanjih izhajala v našem časopisu (JiS 1956/57, št. 7, 8; 1957/58, št. 1—7; 1958/59, št. 1, 2); priredbe za knjižno izdajo pa v zadnjih letih ni mogel več dokončati.

Zunaj šolske namembnosti je nastajala bogata Kolarjeva publicistika v slovenskem časopisju in priložnostnih publikacijah, ki obsega razen strokovnih študij, književnih kritik, jubilejnih člankov in nekrologov tudi vrsto aktualnih, društveno kronističnih in kulturno političnih člankov. Že v študijskih letih je plodno sodeloval v študentskem listu Vidovdan; takrat je iz nekaj črk svojega imena sestavil svoj pogostni psevdonim INKO. V poznejših letih pa se je publicistično najbolj angažiral pri reviji Misel in delo. Drugače je sodeloval s posameznimi članki še v Slovenskem narodu, Jutru, Ljubljanskem zvonu, Grudi, Kalendarju ciril-metodijske družbe, Kmetijskem koledarju, v šolskih izveštjih gimnazije v Kranju in učiteljišča v Ljubljani, po vojni pa v Tovarišu. Med strokovnimi študijami so tehtnejše Dr. Ivan Tavčar — Slovenijan (1871—1875) (Vidovdan 1923), Dr. Ivan Prijatelj (MiD 1935) in Ob poti Otona Župančiča (MiD 1938), pomembna pa je tudi objava Kettejevo pismo deset dni pred smrtjo (LZ 1927).

Posebno področje Kolarjeve publicistike je delo za zgodovino dijaškega političnega in kulturnega projugoslovanskega gibanja pred prvo svetovno vojno. Kolar se je dela lotil kot aktivni udeleženec in torej živa priča, hkrati pa kot vesten zgodovinar, ki je kritično črpal vse razpoložljive vire. Že v študentskih letih je napisal obsežno študijo Slovensko dijaštvo v jugoslovanskem pokretu (Vidovdan 1923/24). Iz nje je z leti nastala knjiga Preporodovci 1912—1914 (Kamnik 1930). Pisatelj Juš Kozak, eden izmed vodilnih preporodovcev, je v obsežni oceni z nekaterimi spominskimi dopolnili h knjigi poudaril, da je Kolarjeva »slika preporodovskega gibanja objektivna in točna« (LZ 1930, str. 691), kar je gotovo največja pohvala, ki jo more dobiti pionirsko delo na kakem zgodovinskem problemu od avtentičnega poznavalca. S študijama o vodilnih preporodovcih Avgustu Jenku in Ivanu Endlicherju je še sodeloval v zborniku 20 let »Preporoda« 1912—1932 (Lj. 1932), v monografsko zasnovanem zborniku Preporodovci proti Avstriji (Lj. 1970) pa je sodeloval kot član uredniškega odbora, s študijo Slovenska akademska mladina v dobi avstroogrške nadoblasti, s seznamom zapornikov, prijateljev in podpornikov preporodovskega gibanja in s kritičnim zapisom oziroma pripombami k poglavju o preporodovcih v knjigi Vladimira Dedijera Sarajevo 1914.

Izmed raznovrstne društvene dejavnosti je na tem mestu potreba poudariti Kolarjevo sodelovanje v Slavističnem društvu Slovenije od ustanovitve do leta 1959, ko se je iz prijateljske solidarnosti odtegnil javnemu slavističnemu delovanju. V tem času je bil nekajkrat odbornik, zadnja štiri leta podpredsednik in večkrat slavnostni govornik društva. Dva takšna govora, in sicer z odkritja spominske plošče Antonu Aškerču v Ljubljani (9. jan. 1956) in ob otvoritvi Aškerčevega muzeja v Senožetih pri Rimskih Toplicah (10. jun. 1956), sta bila objavljena v Aškerčevem zborniku (Celje 1957).

Učencem in prijateljem bo ostal profesor Ivan Kolar vedno v lepem spominu.

Jože Koruza
Filozofska fakulteta v Ljubljani